

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/28>**Сергієнко О.В.**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КАТЕГОРІЯ МІСТОБУДІВНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА АРХІТЕКТУРИ

Статтю присвячено дослідженню правової категорії та правового інституту містобудівної документації як основоположної складової не тільки містобудівного галузевого законодавства України, але і архітектурного. Метою статті є дослідження змісту поняття містобудівної документації не тільки як юридичного феномену, але і як філософського, вплив цього поняття на формування нормативної бази містобудівного права, архітектурного права та законодавства та правової системи України в цілому, з'ясування істинного змісту нормативно-правових актів, з'ясування чинників, що зумовлюють існування такої категорії права та обумовлюють її об'єктивну необхідність. Вагоме значення у статті приділено правовому та філософському осмисленню цих понять в першу чергу з точки зору понятійного апарату української мови.

У статті здійснено аналіз правової категорії містобудування як складової категорії архітектури, а також останньої як складової містобудування. Осмислено зміст цих понять, у взаємозв'язку одного з одним та виходячи з семантики української мови у взаємозв'язку з науковою мовою права. Особливу увагу застосуванню класифікації та кодифікації як фундаментальних методів наукового пізнання, які дають змогу впорядковувати правове поле України, та сприяють впровадженню наукового підходу до правотворчої діяльності з метою отримання об'єктивного результату, важливого для суспільства. Правильне право-творення, право-розуміння і правозастосування є вагомими чинниками вдалого економічного розвитку нашої держави. Саме тому чітке формулювання норм права дає змогу змодельювати правомірну поведінку суб'єктів архітектурної діяльності, головна мета яких полягає у створенні якісного життєвого середовища, цілісність та належна функціональність якого зокрема залежить і від дієвого правового механізму. Зазначено, що нормативно-правова база України має спотворене уявлення про зміст такого поняття, ідеї спрощення містобудівного законодавства вимагають постійного осмислення та наукового підходу, що забезпечить належну дієвість права. Законодавство щодо цих питань повинно буди поверненим обличчям не тільки до споживача, але і у суспільно важливі галузі, як містобудування, і до потреб і вимог суспільства, зокрема і щодо змістовного впорядкування відповідних категорій з метою забезпечення правильності їх використання та застосування.

Ключові слова: містобудування, містобудівна діяльність, об'єкти містобудування, архітектурна діяльність, архітектура, містобудівна документація.

Постановка проблеми. Питання вдосконалення українського законодавства постійно стоїть на порядку денному українського суспільства. В першу чергу це викликано тим, що бажання якнайшвидше створити повне правове поле сучасної України, відмінне від радянського періоду творення, яке б враховувало усі найкращі взірці світового права, натикається на відсутність цілісного розуміння відповідного як відповідної речової

вої царини життєдіяльності людини, так і його правового опису. Ще більше це посилюється тим, що романо-германська цілісність права, на основі якої намагаються в Україні створити свою гілку цього права, натикається на нехтування основоположними основами, покладеними у кристалізацію романо-германської цілісності права. Особливо це стосується однієї з важливих царин українського життя – містобудівної діяльності, особливо у спів-

відношенні її з її ж складовими, і найбільше з архітектурою. Вклад останньої у існування людини переоцінити не можливо, хоча і розуміння що таке архітектура в Україні – теж не зовсім з'ясовано. Тож намагання здійснити дослідження цієї ознаки є нагальною необхідністю у правовій науці, так і у філософській [1, с. 120].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем правового регулювання забудови земельних ділянок приділяли увагу О. В. Гаран, М. О. Баймуров, Р. В. Миронюк, А. І. Ріпенко, Ф. Й. Француз, М. М. Дьомін, М. П. Недюха, Л. Р. Біла-Тіунова, К. О. Рибак та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження змісту поняття архітектурної діяльності та її складових як частини містобудівної галузі права.

Завданнями статті, у зв'язку з вищезазначеним, є:

- з'ясувати філософсько-правовий зміст поняття архітектурної діяльності;
- виявити правову природу цього поняття, його складові та їх правовий зміст;
- здійснити аналіз правового упорядкування здійснення архітектурної діяльності та надати дієві поради щодо його удосконалення.

Статтю присвячено дослідженню правової природи архітектурної діяльності як однієї із основних категорій містобудівної галузі права.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 1 Закону України «Про основи містобудування» Містобудування (містобудівна діяльність) – це цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян по створенню та підтриманню повноцінного життєвого середовища, яка включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, **планування, забудову** та інше використання **територій, проектування, будівництво об'єктів** містобудування, **спорудження інших об'єктів**, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, **створення інженерної та транспортної інфраструктури**», однак, поняття «зодчество» (тут і надалі відповідник грецизма – «архітектура») [2, с. 475] безпосередньо не включено до визначення поняття «містобудування», тому завжди постає питання про їх співвідношення. Якщо взяти за основу визначення зодчої діяльності із абзацу другого статті 1 Закону України «Про архітектурну діяльність» як «діяльність по створенню

об'єктів архітектури, яка включає творчий процес пошуку архітектурного рішення та його втілення, **координацію дій** учасників розроблення всіх складових частин **проектів з планування, забудови і благоустрою територій, будівництва** (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) **будівель і споруд**, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної та викладацької роботи у цій сфері» [3], то матимемо співпадіння цих визначень у частині планування і забудови земель (тут і надалі відповідник латинізму «територія») [4, с. 755] та спорудження будов. Про те, що співставлення зазначених визначень понять показують недосконалість у роботі законодавця, або нерозуміння останнім природи містобудування та зодчества, є предметом іншого дослідження. Предметом даного дослідження є перша частина співпадіння визначень, що відповідає за планування забудови земель. Відповідно до абзацу першого статті 17 Закону України «Про основи містобудування» «затверджені текстові і графічні матеріали, якими регулюється планування, забудова та інше використання територій» називають «містобудівною документацією». У зазначеному визначенні законодавець використовує латинізм «регулює», яке можна розуміти у декількох значеннях: «упорядковувати що-небудь; керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; ... домагатися нормальної роботи ... механізму; ... забезпечувати злагоджену взаємодію складових частин...» [5, с. 462]. З'ясуємо, що із зазначеного може бути застосовано до містобудівної документації».

Якщо під словом «упорядкувати» розуміти «доводити до ладу що-небудь, робити належний порядок у чомусь; ... Систематизувати, складати, підбирати в певному порядку..., укладати» [2, с. 1511], то це означає, що містобудівна документація здатна виконувати роботу, а зважаючи на те, що це річ, то очевидно, що вона може бути застосована у якості приладдя тим, хто цю роботу виконує, очевидно, що це дії відповідних органів місцевої влади, а не документації, що напряму зазначено у статті 18 попередньо зазначеного Закону. Якщо ж взяти значення слова «керувати» у розумінні «показувати напрямок» [6, с. 426], то дійсно містобудівна документація здатна вказувати напрям, як і будь-який «знак» [7, с. 771]. Відповідно цей знак допомагає «забезпечувати злагоджену взаємодію частин», під час здійснення містобудівної діяльності.

Отже, містобудівна документація – це цілісність відомостей щодо планування та забудови відповідних земель, яка сприяє злагодженій взаємодії учасників містобудівної діяльності під час провадження ними відповідної діяльності. Проте, що «містобудівна документація за своєю природою є суспільним договором, у якому відображені основоположні відомості щодо відповідного використання земель в Україні як для містобудівних потреб, так і для іншого використання» [8, с. 171], потребує переосмислення щодо зодчества, оскільки основоположним завданням науки є удосконалення понятійного складової, щоб кожна ознака набула свого неповторного узагальнення рис [9, с. 20].

Відповідно до абзацу сьомого статті 17 Закону України «Про основи містобудування» «розробка містобудівної документації здійснюється проектними організаціями, іншими юридичними особами, які мають ліцензії на виконання відповідних робіт, що видаються в порядку, встановленому законодавством». Таким чином розроблення містобудівної документації є містобудівною діяльністю. Провадженням цієї діяльності займаються проектні організації та інші юридичні особи, які мають відповідні ліцензії. Щодо наявності проектних ліцензій, що не є предметом даного дослідження, зазначимо, що у цій царині ліцензування скасовано, проте усі ланцюжки правого забезпечення такої діяльності із Законів України не виключено, що ще раз підтверджує необхідність здійснення заходів з удосконалення законодавства в галузі містобудування, найкращим з яких є кодифікація. Що стосується поняття проектної організації – Закон цим поняттям оперує, та не надає визначення, тож розуміння проектних організацій очевидно тягнеться з «совецького» часу. Положення статті 324 Господарського кодексу України ясності з цього питання не додають, оскільки мова йде про «підрядників» [10], без визначення їх видів. З цією метою необхідно звернутися до статті 26 Закону України «Про архітектурну діяльність», яка впорядковує це питання наступним чином: існують зодчі (тут і надалі замість грецизму архітектори), та інші проектувальники, і саме в частині другій цієї статті згадуються проектні організації, тож, можемо зробити висновок, що проектні організації є уособленням інших проектувальників, в одному ряду з зодчими. Більше світла на поняття «проектувальника» проливає Порядок розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, затверджений наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва

та житлово-комунального господарства України 16.05.2011 № 45, відповідно до абзацу восьмого пункту 1 якого «проектувальник – юридична особа, яка має у своєму складі відповідних виконавців, що згідно із законодавством одержали кваліфікаційний сертифікат, або фізична особа, яка згідно з законодавством має відповідний кваліфікаційний сертифікат (далі – сертифікований виконавець)». Це визначення цікаве з декількох сторін. По-перше, ми розуміємо, що ліцензування, про яке згадується вище, замінено на сертифікацію відповідальних виконавців. Сертифікація, яка відповідно до статті 17 Закону України «Про архітектурну діяльність» називається «професійною атестацією виконавців робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури» вказує нам на те, що зазначені виконавці відносяться до архітектурної діяльності. По-друге, можна зробити висновок, що оскільки атестація має стосунок саме для створення об'єктів архітектури, то розроблення містобудівної документації – це зодча діяльність. Залишається тільки зробити підсумковий висновок, що в результаті зодчої діяльності відповідно створюються зодчі предмети (які у законодавстві України прийнято називати латинізм-грицизмами «об'єктами архітектури»).

Якщо містобудівна документація є підсумком здійснення зодчої діяльності, то чи є вона предметом зодчества? На думку законодавця, яка викладена в третій частині Закону України «Про архітектурну діяльність», «об'єкти архітектурної діяльності – (об'єкти архітектури) – будинки і споруди житлово-цивільного, комунального, промислового та іншого призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової та ландшафтної архітектури, монументального і монументально-декоративного мистецтва, **території (частини територій) адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів**». Тобто безпосередньо земельні утворення населених пунктів, та їх об'єднань усіх рівнів є предметами зодчества. Виходячи з послідовних роздумів можемо дійти висновку, що якщо діяльність із створення містобудівної документації є зодчою, і їх втілення в предмети є зодчеством, то очевидно і сама містобудівна документація є предметом зодчества.

Правила застосування відповідних положень містобудівної документації обов'язковим робить частина перша статті 10 Закону України «Про архітектурну діяльність», і це стосується обов'язку учасників зодчої діяльності (згідно закону – «суб'єкти архітектурної діяльності»)

дотримуватися затвердженої містобудівної документації, таким чином підтверджуючи її стан як регуляторного акту.

Також відзначимо, що статтею 3 зазначеного Закону до законодавства про зодчу діяльність віднесено і основи містобудування і регулювання містобудівної діяльності. Тобто законодавець наполегливо пробує об'єднати ці поняття, замість їх уточнення і чіткого розмежування.

Якщо до цього доєднати мету зодчої діяльності як дії, що «формують просторове середовище для життя і діяльності людини» [11, с. 3], яка практично співпадає з метою містобудівної діяльності, то все більше наближаєшся до висновку, що ці поняття майже однакові. Але повертаючись по початку даної статті звернемо увагу, що визначення містобудування значно ширше, ніж зодчества, тож очевидним є те, що ці множини пересікаються, більше того зодчество повністю поглинається поняттям містобудування. Тож не дивно, що містобудівна документація, яка є підсумком зодчої діяльності, є предметом зодчества, одночасно є і результатом містобудівної діяльності і результатом діяльності зодчества.

Окремого обговорення заслуговує питання відсутності цілісного розуміння поняття зодчества, що безпосередньо впливає на його відображення. Мова йде про те, що законом закріплено предметне втілення кінцевих підсумків зодчої діяльності, і повністю нехтуються проміжні підсумки, які теж є предметами зодчества, і в першу чергу мова йде саме про містобудівну документацію, яка безумовно є самостійним предметом зодчества.

Якщо зодчество – це мистецтво [2, с. 42], то чи є містобудівна документація твором мистецтва, і як результат – породжує право творця (зазвичай латинізм називаємо авторське право)? Частина третя статті 30 Закону говорить про те, саме щодо

містобудівної документації майнові права передаються замовнику. З одного боку суть цього явища полягає саме у тому, що містобудівна документація у підсумку буде перетворена рішенням відповідного органу самоврядування у нормативно-правовий акт. З іншого боку, що стосується права творця на просторове розкриття у розумінні мистецької частини такої документації, то очевидно, що право творця необхідно охороняти, що на сьогодні в Україні не здійснюється.

Висновки. Містобудівна документація – це частина предметів зодчества (об'єктів архітектури), і одночасно є і предметом (об'єктом) містобудування і предметом (об'єктом) зодчества (архітектури), оскільки зодчество є частиною містобудування, то і предмети зодчества є предметами містобудування.

Містобудівна документація як предмет зодчества набуває і особливих рис, вона не тільки предмет, який утворюється в результаті зодчої діяльності, але і нормативно-правовий акт, і в відповідних випадках – художнє надбання. Останнє споріднює його з правом творця (авторським правом, чи правом інтелектуальної власності).

Містобудівна документація є проміжним підсумком зодчої діяльності, і є самостійною його складовою. При цьому бажаним є втілення її в життя у вигляді кінцевих предметів зодчества, які у визначені Закону станом на сьогодні називаємо об'єктами архітектури.

Кодифікація законів – є одним із основоположних шляхів вдосконалення законодавства у єдності романо-германського права, то ж в частині містобудівного законодавства, та його частини – зодчого законодавства, з метою їх вдосконалення та належного співставлення існує необхідність у прийнятті Містобудівного кодексу як правової цілісності галузевого права.

Список літератури:

1. Sergii Rudenko, Serhii Yosypenko. National philosophy as a subject of comparative research // *Sententiae*, Volume XXXVII, Issue 1, 2018. С. 120–129.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач Бусел В.Т. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. С. 1736.
3. Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999 р. № 687-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 31. Ст. 246.
4. Словник іншомовних слів / гол.ред. О. С. Мельничук. Київ: Головна редакція УРЕ, 1977. 746 с.
5. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / гол.ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
6. Мельничук О.С., Коломієць В.Т., Ткаченко О.Б. Етимологічний словник української мови в семи томах. Том 2. Київ: Наукова думка, 1985. 572 с.
7. Яременко В.В., Сліпушко О.М. Новий словник української мови в трьох томах. Том 1. Київ: Аконті, 2008. 926 с.

8. Сергієнко О.В. Категорія містобудівна документація як складова містобудування. О.В. Сергієнко. // *Науковий вісник публічного і приватного права*. № 1. 2024. С. 169–173.

9. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

10. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.

11. Плоский В.О., Гетун Г.В., Віроцький В.Д. Архітектура будівель і споруд. Книга 3. Історія архітектури і будівництва: Підручник. Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня «Рута, 2016. 816 с.

Serhiienko O.V. CATEGORY URBAN PLANNING DOCUMENTATION AS A COMPONENT OF ARCHITECTURE

The article is devoted to the study of the legal category and the legal institute of urban planning documentation as a fundamental component of not only urban planning industry legislation of Ukraine, but also architectural. The article is aimed at studying the content of the concept of urban planning documentation not only as a legal phenomenon, but also as a philosophical one, the influence of this concept on the formation of the normative base of urban planning law, architectural law and legislation and the legal system of Ukraine as a whole, clarifying the true content of normative legal acts, clarifying the factors that determine the existence of such categories of law and determine its objective necessity. Significant importance in the article is given to the legal and philosophical understanding of these concepts primarily from the point of view of the conceptual apparatus of the Ukrainian language.

The article analyzes the legal category of urban planning as a component of the category of architecture, as well as the latter as a component of urban planning. The content of these concepts is comprehended, in the relationship of one with another and based on the semantics of the Ukrainian language in the relationship with the scientific language of law. Particular attention to the use of classification and codification as fundamental methods of scientific knowledge, which allow to streamline the legal field of Ukraine, and contribute to the introduction of a scientific approach to law-making activities in order to obtain an objective result important for society. Correct right-creation, right-understanding and enforcement are significant factors of successful economic development of our state. That is why a clear formulation of the rules of law makes it possible to simulate the lawful behavior of subjects of architectural activity, the main purpose of which is to create a quality living environment, the integrity and proper functionality of which in particular depends on an effective legal mechanism. It is noted that the legal framework of Ukraine has a distorted idea of the content of such a concept, the ideas of simplifying urban planning legislation require constant reflection and a scientific approach that will ensure the proper effectiveness of the law. Legislation on these issues should be a turning face not only to the consumer, but also in a socially important area, like urban planning, and to the needs and requirements of society, in particular, with regard to the meaningful ordering of the relevant categories in order to ensure the correctness of their use and application.

Key words: town planning, town planning activity, objects of town planning, architectural activity, architecture, town planning documentation.